

KS. KRZYSZTOF PAWLINA
Lublin

DUSZPASTERSTWO MŁODZIEŻY W POLSCE
WEDŁUG DOKUMENTÓW KOMISJI EPISKOPATU
DO SPRAW DUSZPASTERSTWA MŁODZIEŻY

Tytuł artykułu zakłada powinność przedstawienia troski Kościoła o młodzież w latach sekularyzacji i ateizacji. Kościół głosząc orędzie Zbawienia w zmieniających się warunkach społeczno-politycznych tak organizował swoją działalność, aby dotrzeć do wszystkich, a szczególnie do młodzieży, stawiając sobie za cel dopomóc jej w osiągnięciu dojrzałości chrześcijańskiej. Biskupi i księża zdawali sobie sprawę z tego, że praca duszpasterska wśród młodzieży decyduje o przyszłości Kościoła i całego społeczeństwa polskiego. Nic dziwnego, że praca z młodzieżą zajmowała szczególne miejsce w duszpasterskiej posłudze Kościoła. W polskiej rzeczywistości powojennej, kształtowanej przez radykalne zmiany cywilizacyjne i walkę ideologiczną między Kościołem a Państwem, na uwagę zasługuje działalność Krajowego Duszpasterstwa Młodzieżowego w latach 1945-1989.

Najpierw zostanie przedstawione powstanie i rozwój Komisji Episkopatu do Spraw Duszpasterstwa Młodzieży. Głównie chodzi o prezentację dokumentów archiwalnych Komisji, aby w części trzeciej na ich podstawie przedstawić wysiłki biskupów i duszpasterzy młodzieży w wypracowaniu odpowiedniej koncepcji pracy z młodzieżą.

I. DZIEJE KOMISJI EPISKOPATU POLSKI
DO SPRAW DUSZPASTERSTWA MŁODZIEŻY

Początki duszpasterstwa młodzieżowego w Polsce sięgają czasów przedwojennych stowarzyszeń i organizacji. Istniały wówczas: Stowarzyszenie Katolickiej Młodzieży, Sodalicje Mariańskie, Juventus Christiana, "Odrodzenie", Katolicka Młodzież Narodowa, Chrześcijański Związek Akademicki.

Wybuch drugiej wojny światowej przerwał jawną ich działalność. Choć zewnątrz życie stowarzyszeń, sodalicji i organizacji młodzieżowych zostało sparaliżowane, to jednak młodzież konspiracyjnie, w mniejszych

zespołach, spotykała się w kościołach, kaplicach i w mieszkaniach prywatnych na modlitwie i wykładach.

Rokrocznie, w czasie wojny, pod przewodnictwem ks. pułkownika Tadeusza Jachimowskiego z Warszawy, gromadziły się w maju w kaplicy Matki Bożej sodaliści z różnych rejonów okupowanej Polski na nocnej adoracji, mszy św. i na odnowieniu Ślubów Młodości z 1936 r.¹

Pracą tajnej sodalicji uczennic szkół warszawskich w czasie okupacji kierowała pani Maria Okońska. Po wojnie domagano się reaktywowania Katolickich Stowarzyszeń Młodości i Sodalicji, jednak wysiłki te nie dały rezultatów. Przyczyn należy szukać w warunkach społeczno-politycznych, jakie nastąpiły w Polsce po zakończeniu wojny².

Pomimo trudności społeczno-politycznych zwołano we wrześniu 1947 r. w Poroninie międzystowarzyszeniową konferencję w celu przedyskutowania problemów młodzieżowych. Wzięli w niej udział referenci do spraw młodzieży ze wszystkich kurii diecezjalnych. Na tym spotkaniu utworzono Międzystowarzyszeniowy Komitet Katolickich Stowarzyszeń Młodości z tymczasową siedzibą w Poroninie. Przewodniczącym został prezes centrali poznańskiej KSMM Zdzisław Borówka, a sekretarzem Janina Ozdowska. W narastających trudnościach politycznych nie doszło jednak do reaktywacji centrali KSMM, która miała mieć siedzibę w Poznaniu, jak to było do 1939 r. Przedstawiciele środowisk młodzieżowych spotkali się jeszcze tylko kilka razy w Zakopanem. W 1948 r. Komitet Międzystowarzyszeniowy przestał działać³. Po kongresie zjednoczeniowym organizacji młodzieżowych w lipcu 1948 r. sytuacja organizacji katolickich stawała się coraz trudniejsza. Dnia 5 sierpnia 1949 r. Rząd PRL wydał dekret o zmianach niektórych przepisów o stowarzyszeniach⁴. Dekret ten w stosunku do stowarzyszeń służących katolickim celom religijnym i wyznaniowym nakazał stosować przepisy prawne o stowarzyszeniach z roku 1932⁵. Zawierał on prawo do kontroli administracyjnej wszelkich zrzeszeń i organizacji i żądał od wszystkich rejestracji z podaniem imiennego spisu członków. W odpowiedzi na rządowy dekret z 4 listopada 1949 r. Episkopat Polski zawiesił działalność stowarzyszeń katolickich i organizacji. Rozwiązanie lub zawieszenie katolickich organizacji

¹ Z. Frankowska. *Sodalicje Mariackie w życiu Kościoła*. ChS 1985 nr 141 s. 90.

² Dz. U. Min. Ośw. 1945 nr 1, poz. 26 (nr UP-119/45) – władze oświatowe we wspomnianym rozporządzeniu położyły nacisk na pracę młodzieżowych organizacji ideowo-wychowawczych, takich jak: ZWM, OM TUR, ZWM RP "Wici" i ZMD. W 1947 r. Ministerstwo Oświaty zabroniło młodzieży szkolnej należenia do organizacji pozaszkolnych.

³ T. Biedroń. *Kardynał Adam Stefan Sapiecha a katolickie stowarzyszenia młodzieży w Polsce 1945-1951*. ChS 1989 nr 189 s. 75.

⁴ Dz. U. RP nr 47, poz. 358 z 20 VIII 1949 r.

⁵ Dz. U. RP nr 94, poz. 808 z 1932 r. Na mocy art. 2 w nowym brzmieniu, stowarzyszenia, które były wyłączone spod przepisów prawa o stowarzyszeniach, ulegały rozwiązaniu, jeżeli w ciągu 90 dni od dnia wejścia w życie niniejszego dokumentu nie uzyskały zgody odpowiednich władz administracji państwowej na rejestrację i dalszą działalność.

młodzieżowych spowodowało pewne zagubienie się w duszpasterstwie młodzieżowym. Nie trwało to długo. Działalność duszpasterska zaczęła przybierać formę ruchów duszpasterskich, które w owym czasie okazały się skuteczną metodą wychowawczą, a trudną do zidentyfikowania przez władze PRL⁶.

Już w połowie lat pięćdziesiątych powołano grupę księży, która miała na celu wypracowanie programu pracy z młodzieżą. W 1957 r. odbyło się sześć zjazdów księży "harcery" pod przewodnictwem ks. W. Malinowskiego, którzy opracowali formy duszpasterskie na podstawie metod skautingu⁷. Na początku 1958 r. powołano Komisję Duszpasterstwa Specjalnego, zwaną często Komisją Duszpasterstwa Stanowego, która dość szybko przekształciła się w Komisję Duszpasterstwa Pozalekcyjnego. Przewodniczącym tej komisji został ks. W. Malinowski⁸. Komisja podlegała bezpośrednio prymasowi S. Wyszyńskiemu.

Zjazdy konferencji odbywały się dwa razy w roku. W konferencji zimowej brali udział wszyscy chętni księża zainteresowani pracą wśród młodzieży. Konferencja wiosenna przeznaczona była wyłącznie dla referentów diecezjalnych duszpasterstwa młodzieży. Dla wyjaśnienia należy podać, że w dokumentach spotyka się zmiennosc określeń: Duszpasterstwo Specjalne z Duszpasterstwem Pozalekcyjnym. Uściślenia wymaga też samo pojęcie "Duszpasterstwo Pozalekcyjne". Miało ono obejmować nie tylko młodzież starszą, która ukończyła szkołę średnią, ale również młodzież po szkole podstawowej. Komisja Duszpasterstwa Pozalekcyjnego miała się zająć organizowaniem pracy z młodzieżą poza katechizacją. Sprawa katechizacji programowej szkół średnich podlegała Komisji Katechetycznej. Wyłączona jest spod tej opieki również młodzież akademicka, która objęta jest troską Komisji Duszpasterstwa Akademickiego, powstałą już w roku 1953. W ramach Komisji Duszpasterstwa Pozalekcyjnego powstało Krajowe Duszpasterstwo Młodzieży Męskiej, którego opiekunem był ks. W. Malinowski, i Krajowe Duszpasterstwo Młodzieży Żeńskiej, któremu przewodniczył ks. J. Pawlik.

W dniu 16 czerwca 1984 r. Konferencja Episkopatu Polski na posiedzeniu w Radomiu powołała Podkomisję Episkopatu Polski do Spraw Duszpasterstwa Młodzieży. Miała ona kierować pracą duszpasterską prowadzoną dotychczas przez Krajowe Duszpasterstwo Młodzieży Męskiej i Krajowe Duszpasterstwo Młodzieży Żeńskiej⁹. W latach 1984–1986 odbywały się raz w roku dwudniowe Ogólnopolskie Konferencje poświęcone duszpasterstwu młodzieży, osobno

⁶ Protokół z Pierwszej Plenarnej Konferencji Komisji Duszpasterstwa Pozalekcyjnego z dn. 14 IV 1958 r. nr 9.

⁷ Protokoły posiedzeń księży-harcery 1957 nr 1–6.

⁸ Protokół z Pierwszej Plenarnej Konferencji Komisji Duszpasterstwa Pozalekcyjnego z 14 IV 1958 r. nr 9.

⁹ Sprawozdanie z działalności Komisji Episkopatu do Spraw Duszpasterstwa Młodzieży za okres od września 1984 r. do grudnia 1988 r. s. 1.

młodzieży żeńskiej i osobno młodzieży męskiej. Odkąd duszpasterstwo krajowe młodzieży żeńskiej i męskiej zostało złączone, organizowano w roku jedno Sympozjum Duszpasterstwa Młodzieży, uwzględniające tematykę młodzieży męskiej i żeńskiej.

W 1987 r. Podkomisja została podniesiona do rangi Komisji Duszpasterstwa Młodzieży. Krajowym Duszpasterzem Młodzieży Męskiej i Żeńskiej został ks. Zygmunt Bochenek, a protektorem tego duszpasterstwa ks. bp Władysław Bobowski¹⁰. Krajowe Duszpasterstwo Młodzieży ma swoją siedzibę w Tarnowie. Współpracują z nią diecezjalni duszpasterze młodzieży mianowani przez biskupów diecezji.

Przedmiotem troski komisji duszpasterskiej jest zarówno młodzież pracująca, jak i ucząca się. Celem zasadniczym komisji jest służebna pomoc Kościołowi w Polsce w zakresie duszpasterstwa młodzieży.

Do zadań komisji należy:

1. Rozpoznawanie sytuacji religijno-moralnej młodzieży, szczególnie zagrożeń i potrzeb oraz stawianie diagnoz wskazujących kierunki i sposoby działania.
2. Opracowywanie programów duszpasterskich rocznych i perspektywicznych na podstawie programów Komisji Episkopatu do Spraw Duszpasterstwa Ogólnego i aktualnej sytuacji młodzieży.
3. Wskazywanie metod i form oddziaływania duszpasterskiego.
4. Dostarczanie pomocy do pracy z młodzieżą.
5. Przekazywanie Konferencji Episkopatu, poszczególnym diecezjom i innym ośrodkom duszpasterstwa młodzieżowego informacji o sytuacji religijno-moralnej i stanie duszpasterstwa młodzieżowego.
6. Animowanie samych działań duszpasterskich w tym zakresie.
7. Ułatwianie wymiany doświadczeń między diecezjami, ruchami i innymi ośrodkami duszpasterstwa młodzieżowego.
8. Koordynacja i integracja pracy różnych ruchów i pionów duszpasterstwa młodzieży.
9. Inspirowanie i wspomaganie formacji pastoralnej kleryków w czasie ich studiów teologicznych.
10. Pogłębianie i doskonalenie umiejętności pastoralnych kapłanów i sióstr zakonnych w tym zakresie.
11. Reprezentowanie w kraju i za granicą spraw polskiego duszpasterstwa młodzieży¹¹.

¹⁰ Tamże s. 2.

¹¹ Regulamin Komisji Episkopatu Polski do Spraw Duszpasterstwa Młodzieży (projekt - z dn. 16 XI 1988 r.) s. 2-3.

II. DOKUMENTY DZIAŁALNOŚCI KOMISJI EPISKOPATU DO SPRAW MŁODZIEŻY

Podstawą refleksji na temat duszpasterstwa ludzi młodych są materiały Komisji Duszpasterstwa Młodzieży znajdujące się w archiwum Krajowego Duszpasterstwa Młodzieży w Tarnowie. Ścisła dokumentacja oficjalnej działalności duszpasterskiej wśród młodzieży datowana jest od 22 marca 1957 r. Dokumenty zostały usystematyzowane i posegregowane tematycznie przez autora artykułu. Powyższe dokumenty można podzielić na: sprawozdania, protokoły, programy, ankiety, korespondencje i inne.

1. Sprawozdania

Dokumenty zawierają dwa zasadnicze rodzaje sprawozdań. Pierwszy – to sprawozdania diecezjalnych referentów duszpasterstwa młodzieży. Są one zbiorem krótkich relacji z pracy duszpasterskiej z młodzieżą w różnych diecezjach oraz relacje z realizacji zaleceń Krajowego Duszpasterstwa Młodzieży. Niekompletność sprawozdań z poszczególnych diecezji utrudnia obiektywną ocenę działalności duszpasterstwa młodzieży w całej Polsce.

Drugą grupę sprawozdań stanowią relacje z działalności Krajowego Referenta Duszpasterstwa Pozalekcyjnego i młodzieży starszej. Charakter tych sprawozdań jest dość zróżnicowany. Zawierają one charakterystykę młodzieży, jej problemy oraz są syntezą sprawozdań diecezjalnych referentów młodzieżowych.

Dość szczupłą grupę stanowią sprawozdania z turystyczno-wakacyjnych obozów księży i kleryków. Źródła te informują o sposobach wykorzystywania urlopów i wakacji na dokształcanie w zakresie metod opartych o skauting. Wśród dokumentacji archiwalnej znajdują się jeszcze sprawozdania z działalności podkomisji, a później Komisji do Spraw Duszpasterstwa Młodzieży. Większość dokumentacji jest w maszynopisie. Pisanych odręcznie jest niewiele. Od 1983 r. sprawozdania z konferencji są drukowane w biuletynie "Duszpasterstwo Młodzieży".

2. Protokoły

Ten rodzaj dokumentacji jest dość bogaty i zróżnicowany. Nazwy protokołów zmieniają się w zależności od powstających bądź zmieniających się nazw komisji. Pierwszą grupę stanowią protokoły z sześciu zebrań "księży harcerzy" z roku 1957. Są one świadectwem troski księży o młodzież, którą instytucje ideowo-wychowawcze w powojennej Polsce chciały ukształtować w duchu światopoglądu materialistycznego. Znajdujemy w nich również próby adaptacji metod skautingu do duszpasterstwa ministrantów. Dwa proto-

koły z Konferencji Duszpasterstwa Specjalnego z 1958 r. zawierają projekt centralnej Komisji do Spraw Młodzieży. Miałyby ona na celu badanie stanu religijno-moralnego młodzieży i jej potrzeb, przygotowywania kwalifikowanych "działaczy młodzieżowych" wśród młodego duchowieństwa oraz wypracowywanie metod pracy z młodzieżą.

Kolejną grupę protokołów stanowią protokoły Konferencji Duszpasterstwa Pozalekcyjnego. W tej kategorii należy rozróżnić protokoły z Ogólnopolskiej Konferencji Referentów Diecezjalnych Duszpasterzy Młodzieżowych oraz z Ogólnopolskiej Konferencji Duszpasterzy Młodzieży, w której mogli brać udział wszyscy zainteresowani duszpasterstwem wśród młodych; protokoły odzwierciedlające w skrócie dyskusje pomiędzy duszpasterzami oraz zestaw problemów istniejących w różnych rejonach kraju wśród młodzieży. Zawierają też imienną listę reprezentantów diecezjalnych i dyskutantów ze skrótem wypowiedzi. Są też tematy omawianych zagadnień oraz skróty niektórych referatów i wykładów. Wraz z powstaniem Podkomisji Episkopatu do Spraw Duszpasterstwa Młodzieży należy odnotować ożywienie prac. Dowodzą tego drukowane referaty wygłaszane na konferencjach i sympozjach. We wspomnianych biuletynach "Duszpasterstwo Młodzieży" zamieszczona jest całościowa dokumentacja z poszczególnych konferencji Podkomisji, a później już Komisji Episkopatu do Spraw Młodzieży.

3. Programy

Skromna jest dokumentacja dotycząca programów duszpasterstwa młodzieży. Ogólnie można podzielić je na programy opracowane na podstawie Wielkiej Nowenny oraz programy, które były realizacją postanowień Soboru Watykańskiego II. Archiwalia zawierają tylko program pracy z młodzieżą w okresie od lipca do września Wielkiej Nowenny oraz program Aktu oddania się młodzieży w niewolę Maryi. Program duszpasterstwa młodzieży po Soborze Watykańskim II jest jeszcze skromniejszy, gdyż ogranicza się do wytycznych i zaleceń. Jest wielkim uproszczeniem mówić o braku dokumentacji programów duszpasterstwa młodzieży. Jednak niniejszy artykuł jest tylko prezentacją dokumentów znajdujących się w Archiwum Krajowego Duszpasterstwa Młodzieży. Nie znajdują się w nim programy odnoszące się do formacji służby liturgicznej i formacji oazowej¹².

Dla wyjaśnienia należy jeszcze dodać, że w latach pięćdziesiątych celowe było niewypracowywanie oficjalnych programów pracy z młodzieżą. Słuszne wydaje się odnotowanie, że archiwalia zawierają program uroczystości milenijnych, programy dni skupienia duszpasterzy młodzieżowych, projekty

¹² Materiały dotyczące służby liturgicznej - być może - znajdują się w prywatnych archiwaliach śp. ks. F. Blachnickiego.

prac z młodzieżą męską i żeńską w formie miesięcznych spotkań, ramowe propozycje form pracy wśród młodzieży, programy niektórych akcji duszpasterskich oraz całoroczny kalendarz duszpasterstwa młodzieży w parafiach.

4. Ankiety

W celu zbadania środowiska ludzi młodych oraz ich postaw religijno-moralnych przeprowadzono w Krakowie w latach sześćdziesiątych badania socjologiczne. Wyniki badań oraz niepełna ankieta stanowi część zbioru archiwalnego dokumentacji. Na uwagę zasługują również badania ankietowe przeprowadzone wśród 100 rodzin ministrantów krakowskich. Chodziło o zbadanie wpływu rodziny na wychowanie liturgiczne służby ołtarza. Interesująca jest też ankieta poświęcona motywacji uczestnictwa młodzieży we mszy św. Do innej grupy badań empirycznych należy ankieta przeprowadzona wśród kapłanów pracujących z młodzieżą. Na temat metod pracy wśród młodzieży materiałów empirycznych jest bardzo mało.

Jest to jednak dokument mówiący o niektórych formach pracy Komisji Duszpasterstwa Pozalekcyjnego.

5. Korespondencja

Korespondencja choć datowana dopiero od roku 1983, stanowi jedną z obszerniejszych grup zachowanych dokumentów. Ze względu na adresata wyróżnia się listy skierowane do:

- Protektora Krajowego Duszpasterstwa Młodzieży, ks. bpa W. Bobowskiego;
- Komisji Episkopatu Polski do Spraw Duszpasterstwa Młodzieży;
- Sekretariatu Prymasa Polski;
- Biskupów diecezjalnych i młodzieżowych duszpasterzy diecezjalnych;
- wydawnictw, redakcji i urzędów;
- osób prywatnych zajmujących się rozważanym zagadnieniem (zaproszenia, podziękowania i życzenia);
- ośrodków duszpasterstwa za granicą.

Ten rodzaj dokumentacji jest o tyle ważny, że ukazuje dynamikę i formy działania ostatnich lat Podkomisji i Komisji Episkopatu Polski do Spraw Duszpasterstwa Młodzieży.

6. Inne

Chcąc dać pełny obraz zawartości Archiwum Krajowego Duszpasterstwa Młodzieży, należy wymienić dokumenty, które nie dają się usystematyzować.

Specyfika, różnorodność oraz niewielka liczba przyczyniła się do zsumowania ich w bezimiennej grupie. Zalicza się do nich podsumowania pielgrzymkowe i wyjazdów zagranicznych. Znajdujemy w tej grupie również refleksje po rekolekcjach w Taizé oraz oceny uczestnictwa w światowych dniach młodzieży. Cennym, choć skromnym materiałem archiwalnym, są spisane doświadczenia duszpasterzy z ewangelizacji w czasie trwania koncertów w Jarocinie oraz świadectwa uczestników zespołu ewangelizacyjnego. Cele, zadania oraz struktura Komisji Duszpasterstwa wśród młodzieży możemy poznać z Regulaminu Komisji Episkopatu Polski do Spraw Duszpasterstwa Młodzieży. Niecodziennym, bo nowo powstałym, jest Projekt Statutu Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży, który został zatwierdzony w marcu 1990 r. przez Konferencję Episkopatu Polski. Należy wymienić różnego rodzaju zalecenia, sugestie, wnioski, komunikaty urzędów i komisji, ale ze względu na małą przydatność nie będą prezentowane. Na uwagę zasługuje działalność wydawnicza Komisji Duszpasterstwa Młodzieży. Składa się na nią 5 numerów omawianych już biuletynów "Duszpasterstwo Młodzieży" oraz materiały na miesięczne godziny duszpasterskie, homilie na tridua młodzieżowe, komentarz do papieskiego listu do młodych, pomoce do opieki duszpasterskiej nad młodzieżą odbywającą służbę wojskową.

III. RODZAJE I FORMY DUSZPASTERSTWA MŁODZIEŻY

W 1982 r. w skali krajowej ludność w wieku 1-19 lat wynosiła 39,3% ogółu mieszkańców, a w wieku 15-29 lat - 24,7%¹³. Według Głównego Urzędu Statystycznego z 1985 r. przyjmuje się, że osób w wieku 15-29 lat żyje w Polsce ok. 10 milionów; 6 mln z tej liczby to młodzież pracująca. W większości jest ona zatrudniona w przemyśle w charakterze robotników. Drugą co do wielkości, ponad milionową grupę, stanowi młodzież wiejska związana z rolnictwem.

Troską Kościoła jest przygotowanie do apostołstwa świeckich i odpowiedzialności za Kościół. Znaczny wkład w te zadania wnoszą różne formy i rodzaje działalności duszpasterskiej. Rodzaje tego duszpasterstwa można rozróżnić ze względu na następujące kryteria: przynależność terytorialna młodzieży i specyfika grup objętych duszpasterstwem. Innym zagadnieniem są formy duszpasterskie, które rozróżnia się ze względu na metody pracy stosowanej z młodzieżą.

¹³ *Rocznik statystyczny 1983 s. 35.*

1. Przynależność terytorialna

Przyjmując powyższe kryterium podziału działalności duszpasterskiej wśród młodzieży, dzieli się ją na duszpasterstwo młodzieży wiejskiej i miejskiej.

a) *Duszpasterstwo młodzieży wiejskiej*

Wieś polska od II wojny światowej przeszła różne przeobrażenia. Urbanizacja i wzrost kultury masowej wpłynęły na zmiany zorientowane na upodobnienie się mieszkańców wsi i miasta. Wielka migracja (lata sześćdziesiąte) młodzieży ze wsi do miasta była pewnego rodzaju formą emancypacji. Pozostający na wsi szukali innych sposobów wyzwolenia się spod wpływu opinii, że wieś to "gorsza kategoria" ludzi. Dojeżdżanie do szkół ponadpodstawowych, praca na roli i znaczne odległości od kościoła wyznaczały wybór metod duszpasterskich. Głównie chodziło o zapewnienie młodzieży katechizacji. Organizowano ją najczęściej w niedzielę po mszy św. Rekolekcje, nabożeństwa przed św. Stanisławem Kostką, pierwsze piątki i okazjonalne uroczystości gromadziły pewną liczbę młodych ludzi w kościele¹⁴. Tradycyjne opłatki, godziny duszpasterskie i spotkania kulturowo-religijne stanowiły znaczną część duszpasterstwa młodzieżowego. Poza działalnością duszpasterską, wyznaczaną przez rok liturgiczny i tradycję, na uwagę zasługuje żywy różaniec wśród młodzieży¹⁵.

Uproszczeniem byłoby stwierdzenie, że na wsi posługa Kościoła ograniczała się do form duszpasterstwa tradycyjnego. W zależności od zmieniających się warunków i sytuacji wypracowywano metody formacji młodych chrześcijan. Dość szybko upowszechniała się forma oazowa, która jest jedną z aktywniej działających form duszpasterskich na wsi. Duszpasterstwo grup nieformalnych zyskuje coraz większą aprobatę wśród młodzieży. Dość częstą formą duszpasterstwa okazynego są pielgrzymki do sanktuariów i obozy wakacyjne z księdzem¹⁶. Może mało akcentowane w dokumentach są osobiste kontakty duszpasterza. Duszpasterstwo indywidualne jest dość żywe szczególnie wśród młodzieży starszej.

¹⁴ Protokół z Ogólnopolskiej Konferencji Księży Duszpasterstwa Specjalnego z dn. 28-29 XII 1961 r. Warszawa nr 20 s. 2-9.

¹⁵ Protokół z Ogólnopolskiej Konferencji Księży Duszpasterzy Starszej Młodzieży Męskiej z dn. 28-19 XII 1967 r. Warszawa nr 32 s. 9-10.

¹⁶ Biuletyn "Krajowe Duszpasterstwo Młodzieży Męskiej". Niepokalanów 1983 s. 31-60.

b) *Duszpasterstwo młodzieży miejskiej*

W środowisku miejskim występuje duże zróżnicowanie wzorów kulturowych, zanik wspólnoty naturalnej i przekształcanie się więzi społecznych. Specyfika miejskiego stylu życia prowadzi często do desakralizacji i racjonalizacji. Z drugiej jednak strony środowisko miejskie sprzyja pogłębieniu się religijności i poszukiwaniu indywidualnej motywacji religijnej. Po II wojnie światowej polityka Rządu PRL z uporem usiłowała pozyskać szczególnie młodzież, wciągając ją do ZMS za cenę stypendiów, lepszych stanowisk czy nawet mieszkań. W dni świąteczne organizowano różnego rodzaju imprezy młodzieżowe celem odciążenia jej od Boga.

Młodzież migracyjna ze wsi zamieszkiwała w internatach, prywatnie wynajmując mieszkania, a najczęściej w hotelach robotniczych. Wydaje się, z lektury dokumentów Komisji Episkopatu, iż nie wypracowano specjalnych form duszpasterstwa wśród młodzieży napływowej. Najczęstszą metodą było duszpasterstwo indywidualne. Polegało ono na odwiedzinach hoteli i internatów. Niekiedy udawało się odprawić mszę św. w hotelu, a nawet były organizowane wieczorne modlitwy z udziałem duszpasterza¹⁷. Praktyki te należały do wyjątku. Przez osobiste kontakty duszpasterza z młodzieżą czasem udawało się pozyskać kogoś do uczestnictwa w okazjonalnych uroczystościach. Z chwilą pojawienia się duszpasterstwa stanowego i zawodowego zmieniły się i formy. Wydaje się, że w środowisku miejskim, które obejmowało młodzież uczącą się i pracującą, działały dwie zasadnicze formy pracy duszpasterskiej: tradycyjna "paternalistyczna", w której kapłan był inicjatorem i odpowiedzialnym za życie religijne, oraz forma wspólnotowa – w małych grupach, gdzie sama młodzież pod opieką kapłana usiłowała działać¹⁸.

Ośrodkiem życia religijnego młodzieży były młodzieżowe msze św. i spotkania formacyjne. Integrującą funkcję pełniła działalność kulturalno-religijna (teatry, wieczory poezji, sacrosongi itp.) organizowane przez młodzież.

Podobne zadanie spełniał ruch pielgrzymkowy, ogólnopolskie spotkania młodzieży, wycieczki i obozy. Funkcje pogłębiające życie religijne spełniały dni skupienia, rekolekcje zamknięte, kursy lektorskie itp. Ruchy charyzmatyczne, neokatechumenalne, oaza, przyniosły kolejne metody formacji i pogłębiania życia duchowego. Poza duszpasterstwem zwyczajnym w środowiskach wielkomiejskich zauważa się ponadparafialne formy pracy wśród lu-

¹⁷ Protokół z Ogólnopolskiej Konferencji Duszpasterstwa Młodzieży Męskiej z dn. 27–28 XII. Warszawa 1963 nr 24 s. 5; Protokół z Konferencji Referentów Diecezjalnych Duszpasterstwa Młodzieży Starszej z dn. 30 IV. Warszawa 1962 nr 21 s. 4.

¹⁸ Biuletyn "Duszpasterstwo Młodzieży". Tarnów 1986 nr 2 s. 39–42.

dzi młodych, które umożliwiają młodzieży głębsze przeżywanie przynależności do Kościoła¹⁹.

2. Duszpasterstwo ze względu na specyfikę grup

Ze względu na specyfikę grup objętych duszpasterstwem można wyróżnić: duszpasterstwo poborowych i przebywających w wojsku, duszpasterstwo młodzieży starszej przygotowującej się do życia rodzinnego oraz duszpasterstwo wobec tzw. młodzieży "nieobecnej".

a) *Duszpasterstwo poborowych*

Przez wiele lat po wojnie służba wojskowa była traktowana przez młodzież jako stracony czas. Był to wówczas okres życia, w którym dość często młodzi ludzie nie mający światopoglądu, przeżywający swoje kryzysy, oderwani od Boga i rodziny wykrzywiali się moralnie i społecznie. Sytuacja polityczna nie sprzyjała rozwijaniu pracy duszpasterskiej w wojsku. Stąd działanie duszpasterskie w większości było skoncentrowane na okres poborowy. W tym czasie organizowano msze św. "pożegnalne" i specjalne błogosławieństwa. Duszpasterze obdarzali poborowych odznakami religijnymi (krzyżyk, medalik, obrazek), które pieczołowicie przechowywano w czasie służby wojskowej. Specyficzną formą duszpasterską w trakcie pobytu młodzieży w wojsku była korespondencja i osobiste kontakty z duszpasterzem na przepustkach w parafii. W niektórych miastach w kościołach blisko koszar wojskowych organizowano popołudniowe msze św., aby umożliwić żołnierzom regularny w nich udział²⁰. Udział w tych mszach był różny, na ogół mało żołnierzy w nich uczestniczyło.

b) *Przygotowanie do życia w rodzinie*

Duszpasterstwo młodzieży starszej w większości było prowadzone w formie konferencji przedmałżeńskich. Znane są również oddzielne konferencje przygotowujące do narzeczeństwa. Jednak praktyka tej formy duszpasterskiej została uproszczona i włączono te zagadnienia do programu katechizacji IV klas licealnych. W rzeczywistości pozostały tylko konferencje i dni skupienia przedmałżeńskie²¹.

¹⁹ Sprawozdanie z uczestnictwa polskiej młodzieży w jubileuszu młodych. Warszawa 15 IV 1984 r.

²⁰ Biuletyn "Duszpasterstwo Młodzieży". Tarnów 1987 nr 4 s. 54-61; Protokół z Konferencji Duszpasterstwa Specjalnego z dn. 28-29 XII 1959 r. Warszawa s. 14.

²¹ Wytyczne dla Duszpasterstwa Młodzieży Pozaszkolnej z dn. 15 XI 1967. Sandomierz.

c) *Duszpasterstwo wobec młodzieży "nieobecnej"*

Duszpasterze chcąc trafić do młodzieżowych środowisk, musieli wyjść z tradycyjnych struktur terytorialnych i usiłowali podjąć działalność ewangelizacyjną międzyparafialną. W ramach potrzeb specjalnych zdefiniowało się duszpasterstwo młodzieży społecznie niedostosowanej, obojętnej religijnie, a nawet niewierzącej. Apostołami tych środowisk jest sama młodzież zrzeszona w grupach apostołskich i zespołach ewangelizacyjnych. Najczęściej stosowaną metodą duszpasterską tych ludzi jest dialog i piosenka religijna²².

*

W przeprowadzonej analizie dokumentów Komisji Episkopatu do Spraw Młodzieży usiłowano w skrócie przedstawić troskę Kościoła w Polsce o młodzież po II wojnie światowej. Należy jednak stwierdzić, że powyższe dokumenty nie odzwierciedlają całej działalności Kościoła wśród młodzieży. Znane archiwalia nie zawierają wszystkich przedsięwzięć i akcji duszpasterskich podejmowanych przez poszczególnych księży. Dokumenty nie rejestrują prac i osiągnięć duszpasterskich ze wszystkich diecezji. Są one raczej dowodem działania Centrali Duszpasterstwa Młodzieży w życiu każdej diecezji. Zarejestrowane są opinie referentów diecezjalnych, że przygotowywane materiały przez centralę nie docierały do wszystkich parafii. Należy jednak docenić działanie Krajowego Duszpasterstwa Młodzieży, która nadaje komisji rangę oficjalnego zaangażowania się całego Episkopatu w sprawy młodzieżowe.

W latach pięćdziesiątych nie prowadzono badań empirycznych wśród młodzieży. Cały czas istnienia tej komisji szukano swej tożsamości, swoich zadań i środków. Na podstawie dorywczej obserwacji życia społeczno-politycznego, zjawisk negatywnych wśród młodzieży komisja opracowywała metody i wskazania duszpasterskie. Trudno było o obiektywną diagnozę, a wypracowane formy duszpasterskie były często spóźnione.

Dużą uwagę zwraca się obecnie na systematyczne badania socjologiczne młodzieży. Pozwalają one dokładniej rozeznaczyć rzeczywistość społeczno-kościelną, diagnozować oraz wypracowywać nowe formy duszpasterskie. W tym celu powstał w ostatnich latach ośrodek badań nad młodzieżą prowadzony przez księży salezjanów w Warszawie.

Rozpoznane przez autora artykułu materiały pozwalają na szczegółowe badania metod oddziaływania ideologii marksistowskiej na młodzież, jej

²² Biuletyn "Duszpasterstwo Młodzieży". Tarnów 1988 nr 5 s. 19-30; Protokół z Ogólnopolskiej Konferencji dla Księża Duszpasterzy Starszej Młodzieży z dn. 27-28 XII 1968 r. Warszawa s. 6-7.

reagowania w różnych środowiskach. Dokumenty wskazują również na skuteczność wielkich przedsięwzięć kościelnych: Milenium Chrztu Polski, peregrynacja kopii obrazu jasnogórskiego oraz peregrynacja krzyża (w diecezjach sandomiersko-radomskiej i kieleckiej). W obecnych warunkach, całkowicie zmienionych, ale przynoszących nowe trudności w ewangelizacji społeczeństwa, a szczególnie polskiej młodzieży, przeszłe doświadczenia mogą być pomocą do lepszego organizowania pracy wśród młodzieży.

THE PASTORAL CARE FOR THE YOUTH IN POLAND
ACCORDING TO THE DOCUMENTS OF THE EPISCOPAL COMMISSION
FOR THE AFFAIRS OF THE PASTORAL CARE FOR THE YOUTH

S u m m a r y

The paper attempts to present some documents that witness to the Church's Care for the youth the communist period of 1945-1989.

From the 1930s on and shortly after World War II the Pastoral Care for the Youth was conducted within the framework of Catholic Action. The Polish Episcopate suspended the activities of Catholic associations and organisations in 1949 under the pressure of the communist authorities. In 1957 the so-called "priests-scouts" were created who, on the basis of the method of scouting, tried to conduct the pastoral care for the youth. In 1958 S. Wyszyński, the Polish primate, created the Country Pastoral care for the Male and Female Youth. A subcommission of the Episcopate which worked since 1984 on behalf of the Polish Episcopal Conference was made the Episcopal Commission. It was the Commission's aim to aid the Church in Poland within the scope of the pastoral care for the youth. It was concerned both with the youth at school and those who graduated from school.

The author has divided the affluent, yet untidy, documentation of the pastoral activity among the youth into: reports, protocols, programmes, questionnaires, correspondence and others. One can distinguish the pastoral care for the urban and village youth on the basis of those documents. In view of a specific character of the groups embraced by the pastoral care there was a pastoral care for recruits, for those who are going to establish their own families and a pastoral care for the "absent" youth.

There was a great diversity of methods and means as regards the conditions and needs of a milieu. And so, for instance, organizations were given up for the sake of movements because of increasing repression.

Those movements which got roots among the youth turned out to be efficient.

The materials included in the Episcopal documents which documents were not published, proved to the Episcopate's prudence in giving aid needed for the preservation of religious and national identity of the youth and as such made up the basis of resource for pastoral research.

Translated by Jan Kłos